

Merel Borgesius & Sandy Posthumus Meyjes

FOCUS

OP

VUT

**Vooruitkijken
Voorkennis activeren
Uitvoeren
Terugkijken**

Boom

© 2022 Merel Borgesius & Sandy Posthumus Meyjes, Amsterdam
Boom uitgevers Amsterdam

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van de artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb. 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht (postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van artikel 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912. Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

Vormgeving: JACKY-O, Rotterdam
Foto's: eigen collectie van de auteurs en www.shutterstock.com

ISBN 9789024448777
NUR 100
www.nt2.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Voorwoord

Als docenten en docentenopleiders Nederlands als tweede taal spreken wij regelmatig over voorbereiding en het maken en geven van goede en effectieve lessen. Vooruitkijken, voorkennis activeren, terugkijken, zijn daarbij onderwerpen die regelmatig voorbijkomen. Een zoveelste keer dat wij het hierover hadden, bedachten wij dat het nodig is om eens de volle focus op die V- en T-fase te richten. In bijna alle didactische boeken wordt het VUT-model (vooruitkijken, uitvoeren en terugkijken) behandeld. Soms krijgt het een andere naam maar het principe komt in alle vakliteratuur voor. De V- en de T-fases krijgen aandacht maar staan meestal niet in de spotlights. Omdat we zien dat de V- en vooral de T-fase niet altijd aanwezig zijn in lessen, wilden we een boek schrijven waar die twee fases centraal staan.

We hopen dat de inhoud van dit boek docenten helpt om op een goede manier het VUT-model in te zetten. Wij zijn taaldocenten, onze ervaring is gebaseerd op lessen op allerlei niveaus, aan cursisten Nederlands als tweede, derde of tiende taal. Dat is terug te lezen in dit boek, veel van onze voorbeelden zijn gebaseerd op onze lespraktijk. Het VUT-model is echter niet speciaal gemaakt voor het talenonderwijs. Het VUT-model is voor iedere docent van belang, dus ook docenten die andere vakken geven dan een taal, kunnen met de inhoud van dit boek aan de slag.

We spreken in het boek over ‘de cursist’ als hij, we bedoelen hiermee natuurlijk niet alleen de mannelijke cursist maar iedereen die zich als hij, zij, hen, hun, die of anders definieert. We spreken in het boek over ‘de docent’, daarmee bedoelen we ook coach, leerkracht en groepsbegeleider.

Het schrijven van dit boek was een oefening in zelfbeheersing. We moesten onszelf telkens tot de orde roepen om bij het onderwerp van dit boek te blijven. In de lespraktijk hangt alles met elkaar samen en het was verleidelijk om ook dieper in te gaan op andere onderwerpen dan alleen de V- en de T-fase. Ook bij het bedenken en uitwerken van werkvormen moesten we ons beheersen, eenmaal schrijvend bleven er ideeën opborrelen. Meerdere mensen hebben ons geholpen en enthousiast gehouden. Als we vertelden waar we mee bezig waren, was de reactie vaak positief en dat hielp ons om door te zetten. Speciale dank gaat uit naar Ellis Delken, die actief heeft meegedacht, mee geoefend heeft en input heeft geleverd voor een aantal werkvormen. We willen ook Coos Lohman, Fieke Kloosterman en Theo van Pelt bedanken. Hun feedback heeft ons geholpen om de be-

schrijving van de werkvormen duidelijker te maken. Ilona Toorenborg van Boom uitgevers willen we graag expliciet bedanken, het was voor ons heel bijzonder om mee te maken hoe snel en adequaat zij begreep wat we wilden bereiken met dit boek.

En om met Snoopdog te spreken: 'Last but not least. I want to thank myself'. Het schrijven van dit boek was een goede, leuke en leerzame ervaring. We zijn blij dat we het mee hebben gemaakt.

Merel Borgesius en Sandy Posthumus Meyjes, 22-02-2022

Inhoud

	Introductie	9
DEEL 1	HET VUT-MODEL	13
	1 Introductie op het VUT-model	14
	1.1 Wat is het VUT-model?	14
	1.2 Het belang van het VUT-model	15
	1.3 Terugkijken	16
	2 V ² : de V van vooruitkijken én voorkennis activeren	18
	2.1 Wat is vooruitkijken?	19
	2.2 Wat is de relatie tussen doelen en vooruitkijken?	20
	2.3 Het belang van voorkennis activeren	22
	2.4 Tips bij de V-fase	24
	2.5 Terugkijken	25
	3 De T van terugkijken	26
	3.1 Wat is terugkijken?	27
	3.2 Leersucces: Terugkijken helpt!	28
	3.3 Tips bij de T-fase	30
	3.4 Terugkijken	31
DEEL 2	DE WERKVORMEN	33
	Overzicht werkvormen	34
	1 Vooruitkijken en voorkennis activeren	40
	2 Vooruitkijken, voorkennis activeren en terugkijken	76
	3 Terugkijken	103
DEEL 3	REFLECTIE OP JE LESPRAKTIJK	195
	4 De dubbele T, van terugkijken door docenten	196
	4.1 Vooruitkijken	196
	4.2 Inleiding	197

4.3 Zelfreflectie: waar moet je op letten?	198
4.4 Tips voor zelfreflectie	198
4.5 Het reflectieschrift en reflectievragen	199
4.6 Terugkijken	200
5 Reflectievragen voor de docent	201
6 Reflectievragen voor de cursist	206
Bibliografie	211

Introductie

Beste lezer,

Voordat je gaat lezen, willen wij je iets vragen.

Waarom heb je dit boek gekocht?

Wat heeft de titel je voor informatie gegeven?

Wat verwacht je te gaan lezen?

Wat hoop je te gaan lezen?

Wat heb je onlangs aan vooruit- en terugkijken gedaan?

KOMT JE DIT BEKEND VOOR?

'Ik wil niet te veel tijd kwijt zijn aan de V-fase want anders kom ik niet aan de les toe.'

'Ik ben in de drukte vergeten het vooruitkijken te doen.'

'Ik heb de doelen niet op het bord gezet, toen kon ik ook niet terugkijken op de doelen.'

'Die T doe ik niet meer want er komt toch nooit wat zinnigs uit.'

'De les was ineens voorbij ik had geen tijd meer om terug te kijken.'

Voordat je de inhoud van dit boek induikt, willen wij je graag meenemen in de achtergrond van de totstandkoming van deze publicatie. Bovenstaande uitspraken hebben we niet verzonnen. De uitspraken zijn door collega's, door docenten in opleiding en ook door onszelf in verschillende vormen allemaal al eens gedaan naar aanleiding van een les. In docentenopleidingen en in vakliteratuur wordt het belang van het VUT-model als onderdeel van een goede les over het voetlicht gebracht. Het VUT-model staat voor: Vooruitkijken, Voorkennis activeren, Uitvoeren en Terugkijken (Ellis, 2003). Ondanks dat het model veel aandacht krijgt en je het overal tegenkomt, blijken veel docenten ermee te

worstelen. 'Ik moet het doen, maar het levert niets op'. 'Ik vind het saai.' 'Ik heb er geen tijd voor', 'Ik vind het echt belangrijk, maar het komt er steeds niet van.' zijn opmerkingen die je regelmatig hoort als het over het VUT-model gaat. De V-fase en de T-fase zijn in veel lessen het kind van de rekening. In ons werk als docentenopleider voor docenten Nt2, zien wij die worsteling keer op keer terug. Docenten met en docenten zonder veel leservaring vinden het vaak lastig om het VUT-model, met name de V- en de T-fase, zinvol vorm te geven. Daarom hebben we een boek geschreven waar docenten, taaldocenten, maar ook andere docenten zich kunnen verdiepen in de achterliggende theorie. Maar vooral willen we lesgevers voorzien van een schat aan werkvormen waarmee zij de T- en de V-fase effectief, activerend en met plezier kunnen vormgeven.

Soms is het lastig de tijd te vinden om na te denken over een goed begin of einde van je les. Bovendien ben je als docent ook weleens uitgedacht als het gaat om het kiezen van goede werkvormen die je in de vooruitkijk- en terugkijkfase kunt inzetten. Het kan ook zijn dat je niet goed weet hoe je een goede opbrengst van de V- en T-fase weet te generen; dan is zo'n fase niet motiverend voor jou als docent en ook niet voor de cursist. Het komt ook voor dat je als docent zo gefocust bent op de lesinhoud, dat je vergeet dat een goede voorbereiding en reflectie heel belangrijk zijn om blijvend leerrendement te bereiken. Wij willen in dit boek benadrukken dat **het VUT-model niet naast de lesinhoud staat; vooruitkijken en terugkijken zijn een integraal onderdeel van de lesinhoud.**

Voor de meeste van ons zal gelden dat wij als docenten het proces van leren graag willen plannen en sturen. Daarom is het belangrijk om structuur aan te brengen in de lessen. Het VUT-model is daar goede aanpak voor. De 'U' van uitvoeren doen we allemaal, de 'V' en de 'T' doen we soms. In dit boek bieden wij je handvatten om de hele cyclus zo goed mogelijk te integreren in jouw lespraktijk.

Als jij ervan overtuigd bent dat het inzetten van een goede V- en T-fase van groot belang is voor het succesvolle leerproces van jouw cursisten, zal je merken dat je als vanzelf de fases inbouwt in je lessen. Het is dan geen verplicht nummer of een afvinkwerkvorm maar het wordt een waardevol onderdeel van je les, een onderdeel dat jij en je cursisten niet willen missen.

In dit boek gaan we uit van het idee dat de docent een coachende manier van lesgeven heeft. Dat wil zeggen, zo min mogelijk zenden, zoveel mogelijk (taal-)ruimte geven aan de cursisten en hen mogelijkheden geven om zelf een oplossing te vinden. We willen je overtuigen van het belang van het VUT-model. Wij willen de basis onder het VUT-model versterken, zodat je het als vanzelf integreert in jouw lessen; **niet omdat het moet, maar omdat het werkt!**

DE OPBOUW VAN 'FOCUS OP VUT'

Dit boek bestaat uit drie delen. Het eerste deel omvat de theoretische achtergrond van het VUT-model. In het tweede deel bieden we een overzicht van 85 werkvormen die je kunt inzetten in de V- of T-fase. Met deze werkvormen kan je variëren waardoor je van de V- en T-fase een sprankelend en informatief stuk van je les maakt. Bij het uitwerken van de werkvormen hebben we rekening gehouden met verschillende soorten cursisten. We hebben werkvormen waarbij schrijf- en leesvaardigheid nodig is en er zijn ook werkvormen uitgewerkt die vooral visueel of mondeling zijn uit te voeren. Deze zijn geschikt voor alfacursisten, praktijkleerders en ook voor cursisten die wel kunnen lezen en schrijven, want het appelleert aan een andere leerstijl. Bovendien geeft het alle cursisten de ruimte om vrij te associëren. Online lesgeven is niet meer weg te denken uit het onderwijs, daarom hebben we waar mogelijk een online werkwijze opgenomen. In het derde deel gaan we nader in op reflectie door de docent zelf.

Als je op www.nt2school.nl inlogt met de code die voorin dit boek staat dan kom je gemakkelijk bij al het extra materiaal dat bij dit boek hoort. Denk aan werkbladen, sjablonen, pictogrammen, een spel, enzovoorts. Ook kan je het reflectieschrift daar downloaden.

Dit boek is bedoeld als werkboek, waar je aantekeningen in kunt schrijven, verbeteringen en tops voor jezelf kunt noteren. Daardoor zal het boek uiteindelijk een doorleefde, nuttige en plezierige metgezel zijn bij het opzetten en geven van je lessen.

We schrijven hier meteen ook een disclaimer. We hebben niet alle werkvormen zelf bedacht. Als we een unieke directe bron kunnen noemen, hebben we dat bij de werkvorm vermeld. Sommige werkvormen zijn algemeen bekend en worden in diverse publicaties genoemd. De oorspronkelijke bedenker is niet meer te achterhalen. Een deel van de werkvormen die we in dit boek noemen, komen voort uit onze eigen leservaring en zijn met vallen en opstaan tot stand gekomen. We hebben geprobeerd zo zorgvuldig mogelijk te zijn bij de bronverwijzingen, want ere wie ere toekomt! Zijn we toch iets vergeten? Heb je iets aan te vullen op onze bronnen? Neem dan vooral contact met ons op.

DEEL 1

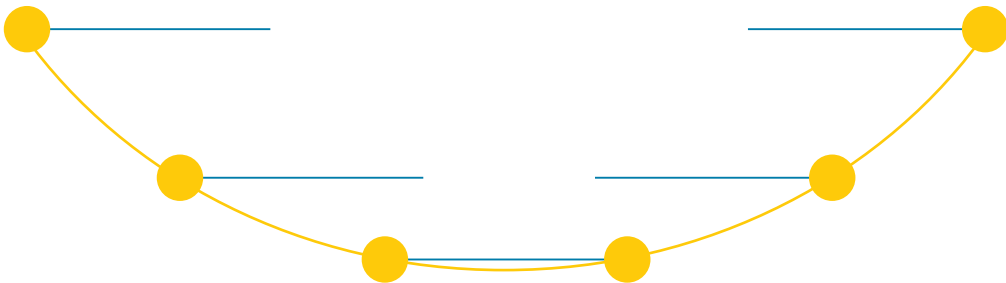
Het VUT-model

1 Introductie op het VUT-model

‘Soms is terugkijken de beste manier om vooruit te kijken.’¹

Welke vijf woorden denk je tegen te komen in dit hoofdstuk? Vul ze in op de ketting (zie ook p. 61). Gebruik de woorden **vooruitkijken**, **terugkijken** en **uitvoeren** NIET.

Waarover ga je lezen in dit hoofdstuk?

- 1 Wat is het VUT-model?
- 2 Het belang van het VUT-model
- 3 Terugkijken

1.1 WAT IS HET VUT-MODEL?

Het VUT-model is een ordeningsmodel waarmee docenten een effectieve leerervaring voor hun cursisten kunnen organiseren. Door vooruit te kijken naar de leerdoelen en taken, door voorkennis te activeren en na de uitvoering terug te kijken op het geleerde en op de aanpak, ontstaat een cyclus waarbij intentioneel leren versterkt wordt. Het VUT-model

¹ *Historisch Nieuwsblad*: www.historischnieuwsblad.nl/over-ons/, 2022

geeft je als docent een houvast om je lessen te ontwerpen.

In de **V-fase** (zowel het vooruitkijken als het activeren van voorkennis) besteed je aandacht aan wat er gaat komen. Wat zijn de lesdoelen? Wat is het programma? Wat wil de cursist leren? Bij welke kennis kun je aanhaken?

De **U-fase** bestaat uit activiteiten. De cursisten krijgen instructie, voeren opdrachten uit, maken oefeningen en krijgen (en geven) feedback.

In de **T-fase** is er ruimte om te reflecteren op wat er geleerd is. Wat heeft de cursist onthouden van de lesstof? Wat gaat iemand doen met de gekregen feedback? Hoe was het leerproces? Wat kan een cursist doen om de volgende keer net zo succesvol of nog succesvoller te zijn?

Het woord 'VUT-model' klinkt vrij statisch, terwijl het gaat om een dynamisch, cyclisch proces dat cursist en docent constant doorlopen. De opbrengst van de ene fase, is de input voor de volgende fase. Deze cyclus van vooruitkijken, voorkennis activeren, uitvoering en terugkijken kun je doorlopen bij een lessenserie, in een les en bij opdrachten. Wij hebben getwijfeld of we zouden spreken over het VUT-model of over de VUT-cyclus. We hebben gekozen 'model', omdat dat in vakliteratuur het meest gebruikt wordt. Houd in het denken over het VUT-model dat beeld van een cyclus vast.

1.2 HET BELANG VAN HET VUT-MODEL

Door het VUT-model toe te passen in je lespraktijk zorg je voor een aanpak die het leer-effect voor jouw cursisten optimaliseert. Iedere docent wil dat zijn of haar cursisten veel leren, (grote) stappen zetten en zo ver mogelijk komen in het bereiken van hun leerdoelen. Door het VUT-model consequent toe te passen, creëer je een lesklimaat waar cursisten zelfstandig worden. Je stimuleert het ontstaan van autonome leerders door telkens een beroep te doen op een actieve en reflectieve leerhouding. Door het VUT-model goed toe te passen krijgen cursisten inzicht in hun eigen leerproces, waar ze staan en welke aanpakken ze kunnen gebruiken. Zeker bij cursisten die de regie graag in de handen van de docent leggen, draagt het toepassen van het VUT-model bij aan het zelfstandig leren.

Het is begrijpelijk dat docenten de focus sterk leggen op de uitvoering: het doen van opdrachten, het afmaken van een hoofdstuk binnen een bepaalde planning. Doordat de inhoud zo centraal staat, bestaat de kans dat de aandacht voor de V- en T-fase onderbelicht blijft. Toch zijn juist die fases cruciaal om te leren. Het is soms alsof de cursisten verspringers moeten zijn, waarvan men verwacht dat ze zonder goede aanloop en zonder goede landing toch een goed verspringresultaat zullen boeken. Alleen als we lessen cyclisch opbouwen, eerdere kennis meenemen en uitbouwen, terugkijken op wat lukte en wat niet, geven we cursisten de kans om volwaardig eigenaar te zijn van hun leerproces.

Het zijn niet de docenten die kennis en vaardigheden in de cursisten moeten stoppen. Het moeten de cursisten zijn die actief bezig zijn met hun leerproces en moeten begrijpen wat werkt en wat niet.

Zoals Dirksen in haar boek *Breindidactiek* (2014) zegt, steunt leren op zes basisprincipes. Deze zijn: focus, herhaling, voortbouwen, emotie, creatie en zintuiglijk rijk. Hoe meer je deze basisprincipes inzet in je onderwijs, hoe effectiever (vanuit breinoogpunt) jouw onderwijs is. (Dirksen, 2014)

Als we de koppeling maken naar het VUT-model dan is duidelijk dat focus, herhaling en voortbouwen, duidelijk aan bod komen. Als we dan ook zoeken naar zintuigelijke rijke werkvormen, kunnen we een kwaliteitsimpuls aan ons onderwijs geven.

Door het voorgaande hopen wij dat we je enthousiast hebben gemaakt en je overtuigd hebben van het nut en belang van het VUT-model.

1.3 TERUGKIJKEN

Je hebt nu net de introductie van dit boek gelezen.

Wat zijn de belangrijkste thema's, woorden, inzichten die je uit deze introductie meeneemt?

werkvorm 63 – Geef me je hand²

Doe je ogen even dicht, neem even de tijd om rustig te ademen en laat het hoofdstuk nog even de revue passeren. We stellen je vijf vragen:

- 1 Schrijf bij de duim wat als *eerste* bij je opkomt.
- 2 Schrijf bij de wijsvinger *welk inzicht* je hebt opgedaan.
- 3 Schrijf bij middelvinger *vijf kenmerkende woorden* over dit hoofdstuk. (Wat is het verschil of de overeenkomst met de woorden uit de vooruitkijkoefening?)
- 4 Schrijf bij de ringvinger *wat je nog wilt weten*.
- 5 Maak bij de pink de volgende zin af: 'Na het lezen van dit boek *ga ik ...*'.

Je kunt het sjabloon van de hand ook vinden op de site die bij dit boek hoort.

² Twijnstra, P. (2018)

